

Itsemääräämisoikeus ja rajoittamistoimenpiteet

Kehitysvammaisten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta

Niittyvillat

2021

”Ajattele ensin tavallisesti
ja vasta sitten erityisesti”

TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Niittyvillat

Niittyvilloissa järjestetään kehitysvammaisille koululaisille erityishuoltolain nojalla pääsääntöisesti aamupäivätoimintaa klo 7-9 ja iltapäivätoimintaa klo 13-17 koulun lukukausien ajan (ei koulun loma-aikoina) sekä kesäkuussa kesäkerhotoimintaa.

Niittyvilloissa työskentelee tällä hetkellä neljä osa-aikaista ohjaajaa.

Niittyvillat sijaitsee Päiväkotia Aurinkolinnan tiloissa Keuruulla. Tiloihin on oma sisäänkäynti, toimintahuone ja invawc.

Toimitilojen ja välineiden tulee olla tarkoituksenmukaisia ja toimintaan sopivia ja riittäviä.

Toimintaympäristön tulee olla fyysisesti ja henkisesti turvallinen. Jokaisella ryhmällä tulee olla käytössään sekä sisä- että ulkotilat. Toimintaan osallistuvat ohjaajat tulee perehdyttää toimintapaikan pelastus- ja turvallisuussuunnitelmiin ja paperiversiot suunnitelmista löytyvät ryhmän tiloista.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan lähtökohtana on toiminnan monipuolisuus, tarvelähtöisyys ja vapaaehtoisuus. Aamu- ja iltapäivätoiminta tarjoaa sosiaalista vuorovaikutusta, ilon ja virkistykseen kokemuksia, esteettisiä kokemuksia, viireyttä edistävää liikkumista ja ulkoilua sekä mahdollisuuden myös omaan toimintaan, rentoutumiseen ja lepoon.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annettu laki on perusopetuslakiin nähden erityislaki, jota sovelletaan kehitysvammaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan silloin, kun kaikille lapsille tarkoitetut perusopetuslain mukaiset palvelut eivät riitä kattamaan lapsen hoidon ja huolenpidon tarvetta tai hoidon tarpeen on katsottava johtuvan ensisijaisesti hänen kehitysvammastaan. Hoidon tarvetta arvioitaessa on erityisesti otettava huomioon lapsen ikä (yli 9-v).

LAINSÄÄDÄNTÖ JA OHJEET

Suomen perustuslaki 1999/731

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301

Sosiaalihuollon asiakaslaki 2000/812

Tulkkauspalvelulaki 2010/133

Vammaispalvelulaki 1987/380

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/519

Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta 1977/988

Potilaslaki 1992/785

Yk: n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Euroopan ihmisoikeussopimus

Täyttä elämää Keuruulla, vammaispoliittinen ohjelma vuoteen 2023

Keuruun kaupungin perusturvan toimialan laatu- ja turvallisuussuunnitelma

Kehitysvammaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma 2016

Keuruun vammaispalvelujen iltapäivätoiminnan turvallisuussuunnitelma

Kehitysvammalain muutokset, Sosiaali- ja terveysministeriön esite 2017

ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA RAJOITTAMISTOIMENPITEET

Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen (42§, 42a§)

Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus määrätä omasta elämästään ja tehdä omia valintojaan.

Itsemääräämisoikeuden vahvistamisella turvataan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden oikeuksia. On huolehdittava siitä, että kehitysvammaiset henkilöt eivät altistu tarpeettomasti erilaisten rajoitustoimenpiteiden käytölle.

Kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus, tarvittaessa tuettuna, itsemääräämiseen kykyjensä mukaan, kotirauhaan, yksilöllisyyteen sekä omintakeisen elämänsä elämiseen ilman, että hänen valintoihinsa puututaan tarpeettomasti.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa olevan henkilön toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet on otettava huomioon.

Rajoitustoimenpiteiden käytön edellytykset (32§)

Rajoitustoimenpiteitä saadaan käyttää vain silloin, kun se on välttämätöntä.

Rajoitustoimenpiteiden yleisinä edellytyksinä ovat:

- Henkilö ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia.
- Rajoitustoimenpiteiden käyttö on välttämätöntä asiakkaan itsensä tai jonkun toisen henkilön terveyden ja turvallisuuden suojaamiseksi tai merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi.
- Muut, lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia tai riittäviä.

Rajoitustoimenpide on lopetettava heti, kun se ei ole enää välttämätöntä, tai jos se vaarantaa henkilön terveyden tai turvallisuuden.

Rajoitustoimenpiteistä voi päättää tulosalueen vastaavana toimiva vammaispalvelujen sosiaalityöntekijä ja niitä toteuttaa lainsäädännön mukaisesti aamu- ja iltapäivätoiminnassa työskentelevä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö.

Rajoitustoimenpiteitä käyttävään henkilöön sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvausvastuuta. Seututerveyskeskuksen Keuruun terveysaseman kautta aamu- ja iltapäivätoimintaan saadaan tarvittavat lääkäri- ja psykologipalvelut/asiantuntemus.

Henkilön palvelusuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista mm.

- toimenpiteet henkilön itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi ja edistämiseksi sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi

- kohtuulliset mukautukset henkilön täysimääräisen osallistumisen ja osallisuuden turvaamiseksi
- henkilön käyttämät kommunikaatiomenetelmät
- keinot, joilla henkilön erityishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä
- rajoitustoimenpiteet, joita henkilön erityishuollossa arvioidaan jouduttavan käyttämään

Rajoittamistoimenpiteet (42f§-42n§)

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa voidaan käyttää laissa säädettyjen yleisten ja erityisten edellytysten täyttyessä seuraavia rajoitustoimenpiteitä:

- kiinnittäminen (42 f §)
- aineiden ja esineiden haltuunotto (42 g §)
- henkilöntarkastus (42 h §)
- rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa (42 k§)
- valvottu liikkuminen (42 m §)

Rajoitustoimenpiteen käyttö on aina viimesijainen keino. Ennaltaehkäisy ja yleisten toimenpiteiden suorittaminen kuten yksilökohtainen suunnittelu ja toimintayksikön toiminnan suunnittelu ovat aina ensisijaisia keinoja. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa laaditaan rajoitustoimenpiteistä asiakaskohtainen suunnitelma yksilöllisesti harkiten.

Rajoitustoimenpiteet tulee toteuttaa mahdollisimman turvallisesti ja henkilön yksityisyyttä ja ihmisarvoa kunnioittaen.

Rajoitustoimenpiteitä ei koskaan saa käyttää kurinpidollisessa tai kasvatuksellisessa tarkoituksessa.

Rajoitus-toimenpide	Ratkaisija	Ratkaisija kiireellisissä tapauksissa	Kirjallisen päätöksen tekeminen	Muutoksenhaku
42 f § Kiinnittäminen (lyhytaikainen) (voidaan käyttää myös työ- ja päivätoiminnassa)	Toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja Terveystieteiden ammattihenkilö		Ei kirjallista päätöstä	Ei muutoksenhakua

Rajoitus-toimenpide	Ratkaisija	Ratkaisija kiireellisissä tapauksissa	Kirjallisen päätöksen tekeminen	Muutoksenhaku
42 g § Aineiden ja esineiden haltuunotto (voidaan käyttää myös työ- ja päivätoiminnassa)	Toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö		Toimintayksikön vastaavan johtajan on tehtävä haltuunotosta kirjallinen päätös, jollei aineita tai esineitä palauteta erityishuollossa olevalle henkilölle yhden vuorokauden kuluessa haltuunotosta.	Hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta siten kuin hallintolain käyttölaissa säädetään aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevaan (42 g§ 2 mom.) kirjalliseen päätökseen

Rajoitus-toimenpide	Ratkaisija	Ratkaisija kiireellisissä tapauksissa	Kirjallisen päätöksen tekeminen	Muutoksenhaku
42 h § Henkilöntarkastus (voidaan käyttää myös työ- ja päivätoiminnassa)	Toimintayksikön vastaava johtaja	Toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka on viipymättä ilmoitettava asiasta toimintayksikön vastaavalle	Ei kirjallista päätöstä	Ei muutoksenhakua

Rajoitus-toimenpide	Ratkaisija	Ratkaisija kiireellisissä tapauksissa	Kirjallisen päätöksen tekeminen	Muutoksenhaku
42 k § Rajoittavien välineiden tai asusteidenkäyttö päivittäisissä toiminnoissa (voidaan käyttää myös työ- ja päivätoiminnassa)	Rajoittavan välineen tai asusteen käytöstä päivittäisissä toiminnoissa tekee ratkaisun toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö		Ei kirjallista päätöstä	Ei muutoksenhakua

	toimintayksikön vastaavan johtajan ohjeiden mukaisesti. (+ ohjeita annettaessa pyydettyä ja otettava huomioon 42 b § 2 mom. mukaisten asiantuntijoiden arviot)			
--	--	--	--	--

Jos rajoittavan välineen tai asusteen käyttö päivittäisissä toiminnoissa on säännönmukaista ja pitkäkestoista : (Rajoittavan välineen tai asusteen toistuvaa käyttöä koskeva kirjallinen päätös voidaan tehdä myös työ- ja päivätoimintayksikössä. Jos tehostetun palveluasumisen yksikössä tai laitoksessa on tehty kirjallinen päätös rajoittavan välineen tai asusteen toistuvasta käytöstä, työ - tai päivätoiminta-yksikössä voidaan täytäntöön panna kyseistä päätöstä			rajoittavan välineen tai asusteen toistuvasta käytöstä tekee kirjallisen päätöksen enintään kuuden kuukauden ajaksi toimintayksikön vastaava johtaja (+ pyydettyä ja otettava huomioon 42 b §:n 2 momentissa tarkoitettujen asiantuntijoiden arviot)	Hallinto -oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta siten kuin Hallintolainkäyttölaissa säädetään rajoitustoimenpiteen toistuvaa käyttöä koskevaan kirjalliseen päätökseen
--	--	--	---	---

Rajoitus-toimenpide	Ratkaisija	Ratkaisija kiireellisissä tapauksissa	Kirjallisen päätöksen tekeminen	Muutoksenhaku
42 m § Valvottu liikkuminen Enintään seitsemän päivän ajaksi: tätä pidemmästä, yhteensä enintään kuusi kuukautta kestävästä valvotusta liikkumisesta: (Jos tehostetun palveluasumisen yksikössä tai laitoksessa on tehty			Kirjallisen päätöksen tekee toimintayksikön vastaava johtaja. (+ pyydettyä ja otettava huomioon 4a b § 2 mom. mukaisten Asiantuntijoiden arviot) Kirjallisen päätöksen tekee Virkasuhteessa oleva	Hallinto-oikeudelta saa hakea valittamalla muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään valvottua liikkumista koskevaan kirjalliseen päätökseen

kirjallinen päätös valvotusta liikkumisesta, työ - tai päivätoimintayksikössä voidaan täytäntöön panna kyseistä päätöstä.)			toimintayksikön vastaava johtaja tai, jos toimintayksikön vastaava johtaja ei ole virkasuhteessa, virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä. (+ pyydettyä ja otettava huomioon 42 b § 2 mom. mukaisten asiantuntijoiden arviot	
---	--	--	--	--

Toimenpiteet

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa rajoitustoimenpiteiden käyttöä seurataan ja arvioidaan vuosittain niiden vähentämiseksi.

Asiakkaalle selvitetään oikeudet ja velvollisuudet hänen ymmärtämällään tavalla.

Henkilökunnan koulutuksella ja työnohjauksella varmistetaan oikeanlaisten työmenetelmien juurtuminen arkityöhön ja toimintakulttuuriin.

Tuettua päätöksentekoa vahvistetaan asiakkaiden tahdon ilmaisemista.

Itsemääräämiskyvyn arvioinnissa hyödynnetään tarvittaessa moniammatillista asiantuntemusta.

Rajoitustoimenpiteen jälkiselvittely ja kirjaaminen (42 o §)

Rajoitustoimenpiteen käyttöä on arvioitava viipymättä erityishuollossa olevan henkilön kanssa toimenpiteen päättymisen jälkeen. Jälkiselvittelyssä on arvioitava rajoitustoimenpiteen perusteita, asianomaisen henkilön kokemusta toimenpiteestä ja keinoja, joiden avulla jatkossa voidaan välttää rajoitustoimenpiteeseen turvautuminen. Rajoitustoimenpiteet on aina kirjattava ja aamu- ja iltapäivätoimintaa on kehitettävä toimenpiteiden vähentämiseksi. Kirjausten tavoitteena on myös henkilöstön työturvallisuuden edistäminen.

Erytyishuollossa olevaa henkilöä koskeviin asiakas- tai potilasasiakirjoihin on kirjattava:

- 1) rajoitustoimenpiteen käyttö ja sen perusteet
- 2) henkilön näkemys rajoitustoimenpiteen käytöstä ja sen perusteista
- 3) rajoitustoimenpiteen vaikutukset erityishuollossa olevaan henkilöön
- 4) rajoitustoimenpiteen alkamis- ja päättymisajankohta
- 5) rajoitustoimenpidettä koskevan ratkaisun tai päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut henkilö

Rajoittamistoimenpidettä koskeva selvitys ja tiedoksianto (42p§)

Erityishuollossa olevalle henkilölle on viipymättä annettava selvitys rajoitustoimenpiteen sisällöstä ja perusteista sekä käytettävistä olevista oikeusturvakeinoista. Henkilön lailliselle edustajalle tai palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisella tai muulle läheiselle selvitys on annettava vähintään kuukausittain samoin omatyöntekijälle.

Jos rajoittamistoimenpidettävä koskevaa päätökseen saa hakea muutosta valittamalla, päätös on muutoksenhakuohjeineen annettava tiedoksi itselle, lailliselle edustajalle tai ellei laillista edustajaa ole palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisella tai muulle läheiselle.

Ohjeen tarkistaminen

Tämä itsemääräämisoikeutta ja rajoittamistoimenpiteitä koskeva ohje tarkistetaan toiminta- ja turvallisuussuunnitelman tarkistuksen yhteydessä. Muutoksista informoidaan perusturvalautakuntaa.